

Työelämäprofessori, Helsingin yliopisto

Pyydetty lausunto hallituksen esityksestä oppivelvollisuuden korottamisesta

Esitys tähtää toisen asteen koulutuksen varmistamiseen kaikille suomalaisille. Tavoitetta voi pitää hyvin perusteltuna. On vahvaa tutkimusnäyttöä siitä, että toisen asteen koulutuksen suorittaminen vähentää todennäköisyyttä altistua työttömyydelle ja erilaisille sosiaalisille ongelmille sekä parantaa aikuisiän tulokehitystä (Seuri, Uusitalo, Virtanen: https://www.talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/wordpress/wp-content/uploads/2018/01/Seuri_Uusitalo_Virtanen_2018.pdf). Teknologisen kehityksen voi olettaa vähentävän jatkossa entisestään sellaisia työtilaisuuksia, joihin voi sijoittua ilman toisen asteen koulutusta. Samaan suuntaan vaikuttaa Suomen kaltaisessa maassa monien etänä suoritettavissa olevien palvelutehtävien globaalien työmarkkinoiden yhdentyminen. Koronakriisin pakottama ”digiloikka” nopeuttaa tätä prosessia.

Esitykseen liittyvä kysymys koskee lähinnä sitä, onko esitetty oppivelvollisuuden nosto kustannustehokas tapa lisätä nuorten osallistumista opetukseen, joka tuottaa tarvittavia valmiuksia. Tätä on vaikea arvioida. Lukuisat erilaiset pyrkimykset koulutuksesta pudonneiden saamiseksi koulutuksen piiriin ja tarvittavien valmiuksien aikaansaamiseksi (neuvonta, yhteisvalinta, koulutustakuu, työpajatoiminta, etsivä nuorisotyö ym.) eivät näytä joka tapauksessa johtaneen tyydyttävään tulokseen. Näiden ja mm. peruskoulun tuottamien valmiuksien parantaminen niiden osalta, joilla nämä jäävät liian heikoiksi toisen asteen opiskelua ajatellen, aiheuttavat myös kustannuksia.

Yllä mainittu tutkimusraportti sisältää laskelmia oppivelvollisuuden nostamisen taloudellisista vaikutuksista yleensä ja erityisesti julkisen talouden osalta siten, että vertailukohtana on nykytilanteen jatkuminen. Minulla ei ole tiedossa tätä parempia arvioita. Päättömyys on, että uudistus heikentää verraten pitkällä aikajänteellä julkisen talouden tasapainoa jonkin verran, mutta vahvistaa sitä pitkällä aikavälillä jonkin verran. Nettovaikutus puoleen ja toiseen eri aikajänteillä on pikemminkin kymmeniä miljoonia kuin satoja miljoonia vuotta kohden.

Minulla ei ole riittävästi asiantuntemusta arvioida erilaisten koulutusinterventioiden suhteellista tehokkuutta. Ratkaisua tehtäessä on kuitenkin hyvä pitää mielessä se, että työllistyminen kunnollisen toimeentulon mahdollistavalla tavalla näyttää yhä selvemmin edellyttävän joko toisen asteen suoraan antamia valmiuksia tai sen mahdollistamaa opiskelua korkeakoulussa. Toisen asteen tarjoamista valmiuksista näyttäisi siis muodostuvan minimivaatimus sijoittumiselle yhteiskuntaan niin, että kykenee tulemaan toimeen ilman yhteiskunnan jatkuvaa tukea. Tässä mielessä opiskelua täysi-ikäiseksi saakka on syytä jatkossa pitää yhtä välttämättömänä kuin aiemmin opiskelua 15 vuotiaaksi. Tämä on nähdäkseni kelpo peruste toisen asteen pakollisuudelle ja siihen liittyvälle maksuttomuudelle, eikä toisaalta tarkoita sitä, että kaiken (erityisesti korkeakouluopetuksen ja uudelleen koulutautumisen) olisi järkevää olla kansalaisille kokonaan maksutonta.

Kun tiedetään, että monille toisen asteen koulutuksesta putoaville näyttää olevan vaikea sopeutua tavanomaiseen opetukseen eikä myöskään elämänhallinta riitä itsenäiseen opiskeluun, riippumatta esillä olevan uudistuksen toteuttamisesta olisi tärkeää kehittää ja lisätä sellaisia oppimismuotoja, jotka sopivat pudokkaille. Oppisopimuskoulutus tarjonnee tässä suhteessa vielä käyttämättä olevia mahdollisuuksia.